

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/3 (6) – 2026

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> БАЙСТВО В РУССКОМ ТУРКЕСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	9-14
<i>Мамасайдов Лutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASIDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHI	15-19
<i>Aminov Hamidulloh Abdirahimovich</i> “TURKISTON ULAMOSI” ASARIDAGI TARIXCHI OLIMLAR	20-24
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISHDA YUNESKO KONVENSIYALARNING AHAMIYATI	25-28
<i>Mamarajabova Nilufar</i> ASTRONOMIYA VA MATEMATIKA SOHASIDA SAMARQANDLIK OLIMLARNING O'RNI (IX-XII ASRLAR)	29-33

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Кузубоев Бехзод Хамидович</i> ОЦЕНКА ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИЕЙ, ВЫБРОСАМИ CO2 И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ TVP-VAR.....	34-40
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Toshboboyev Maksud Jalilovich</i> SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI	41-46
<i>Yorqulov Hakimbek Otaqulovich</i> MILLIY INTELLEKTUAL SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYATLAR OMILI.....	47-52
<i>Xolnazarov Ismatillo Sohibovich</i> FAZL AL-HAQ XAYRABODIYNING “HADIYYAT AL-SA'IDIYYA” ASARIDA BORLIQ TA'LIMOTI VA UNING IJTIMOIIY-AXLOQIY AHAMIYATI.....	53-58
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> ABU ABDULLOH MUHAMMAD IBN ALI HAKIM TERMIZIYNING “MA'RIFATUL ASROR” ASARIDA BILISH FALSAFASI VA GNOSEOLOGIK QARASHLAR TAHLILI	59-62
<i>Azimova Charos Azamatovna</i> FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	63-68
<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> SA'DIDDIN HAMAVIYNING TAJALLI VA HIJOB HAQIDAGI QARASHLARINING “VAHDAT UL VUJUD” G'OYALARI BILAN BOG'LIQLIGI	69-73
<i>Boymurodov Ilxombek Xayitmurodovich</i> VIRTUAL JAMOALAR VA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING FALSAFIY TAHLILI	74-78

<i>Yakubov Azimjon Akmalovich</i> ABU SA'D ABDULMALIK IBN MUHAMMAD AL-XARGUSHIY AN-NISHOPURIY TA'LIMOTIDA NAFS MASALASI.....	79-83
<i>Ashurova Mahbuba Axtamovna</i> MUZEYLAR FAOLIYATINI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY HAMDA METODOLOGIK MASALALARI	84-88
<i>Mamadaliyev Husanboy Yigitali o'g'li</i> MAHALLA RIVOJLANISHINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI ROLI.....	89-92

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Narzikulova Rayhona</i> HUMOUR AS COGNITIVE–PRAGMATIC SCRIPT OPPOSITION: AN INTEGRATIVE LINGUISTIC MODEL.....	93-98
<i>Hasanova Gulhida Abdulaziz qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA HARAKAT FE'LLAR MUAMMOSI	99-108
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDAGI AYRIM ARABCHA IZOFALI BIRIKMALARNING LEKSIKALIZATSIYASI	109-114
<i>Asqarova Zulayxo Yangiboyevna</i> XORAZM TARIXNAVISLIGIDA “TO'YNOMA” AN'ANASI: SHAKLLANISHI VA KOMPOZITSION TUZILISHI	115-120

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Shagilova Gulxatisha Koptleuovna</i> SOG'LIQNI SAQLASH TUSHUNCHASINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAZMUNI.....	121-125
<i>Komilov Lazizjon Zokirjon o'g'li</i> O'QOTAR QUROLNI QO'LLASH HUQUQIDA ZARARNI MINIMIZATSIYA QILISH BO'YICHA KOREYA AMALIYOTI.....	126-133
<i>Uzbekova Dilshoda Tulkinovna</i> DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH — KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	134-137
<i>Suyunova Iroda</i> APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LAWMAKING AND PRIVATE LAW....	138-146
<i>Максудов Хушнур Хуршедович</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОВ ОРГАНАМИ СЛЕДСТВИЯ В БОРЬБЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.....	147-153
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR.....	154-158
<i>Ochilov Aziz Ismatovich</i> MA'MURIY-HUQUQIY NIZO VA OMMAVIY-HUQUQIY NIZOLARNING O'ZARO NISBATINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	159-167

<i>Temirov Madrahim O'lmas o'g'li</i> BOJXONA SOHASIDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR YUZASIDAN OLIB QO'YILGAN TOVAR MODDIY BOYLIKLARINING KEYINGI HUQUQIY MAQOMINI BELGILASHDAGI AYRIM MASALALAR VA ULARNING YECHIMLARI.....	168-171
<i>Mashrabov Madorbek</i> AVTOMOBIL YO'LLARINING OMMAVIY MULK SIFATIDA MA'MURIY-HUQUQIY TABIATI.....	172-177
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli</i> CHOICE OF LAW FOR INTERNATIONAL COMMERCIAL AGENCY AGREEMENTS: BALANCING PARTY AUTONOMY AND AGENT PROTECTION.....	178-183
<i>Kabilov Sardor Asrolovich, Mirzayev Faxritdin Ziyatovich</i> JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA UNING IJTIMOIIY ZARURATI MASALALARI	184-189
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> ФОРМЫ СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА.....	190-195
<i>Shermatova Gulruh Akmalovna</i> MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI	196-201
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARNING AXLOQIY QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.....	202-205
<i>Tirkasheva Go'zal Baxramovna</i> XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEKANIZM SIFATIDA	206-213
<i>Ismatov Dilmurod Elmurod o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AXBOROT-PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI VA BOSQICHLARI	214-219
<i>Гулбоева Шохиста Исमत кизи</i> САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	220-224
<i>Qudratov Shahzod Nasim o'g'li</i> RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMINING MOHIYATI VA PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.....	225-231
<i>Muhammadiyev Lochin G'ayratovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARIX O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING SAMARADORLIGINI ANIQLASH	232-235
<i>Abraeva Rukhsora Shuhratovna</i> USING CORPUS-BASED TOOLS TO ENHANCE GRAMMAR INSTRUCTION FOR MULTILEVEL EXAM TAKERS.....	236-242
<i>Konisbaeva Amina Jenisbaevna</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA A2 DARAJADAGI O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN TIL TO'SIQLARINING DIDAKTIK OMILLARI.....	243-248

Received: 01 March 2026
Accepted: 15 March 2026
Published: 31 March 2026

Article / Original Paper

CRIMINOLOGICAL DESCRIPTION OF A PERSON WHO COMMITTED A DOMESTIC CRIME

Shermatova Gulruh Akmalovna

Independent researcher,
Law enforcement academy

Abstract. This article analyzes the criminological characteristics of individuals who commit domestic crimes, their social, psychological and personal characteristics. The study was conducted on the basis of the causes of domestic crimes, factors influencing the commission of crimes, personal and social factors, and the likelihood of recidivism. The results show that impulsivity, aggressiveness, low emotional control, family conflicts and social environment have a major impact on the commission of domestic crimes. The results of the study serve as the basis for the development of preventive and rehabilitation measures.

Keywords: domestic crime, criminological characteristics, personal characteristics, psychological factors, social environment, prevention, recidivism, crime.

MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI

Shermatova Gulruh Akmalovna

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

E-mail: shermatovaguli1@gmail.com

<http://www.orcid.org/0009-0008-5363-5217>

Annotatsiya. Ushbu maqolada maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning kriminologik tavsifi, ularning ijtimoiy, psixologik va shaxsiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot maishiy jinoyatlarning kelib chiqish sabablari, jinoyat sodir etishga ta'sir etuvchi omillar, shaxsiy va ijtimoiy faktorlar hamda retsdiv ehtimoli asosida olib borildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, impulsivlik, agressivlik, hissiy nazoratning pastligi, oilaviy nizolar va ijtimoiy muhit maishiy jinoyat sodir etishga asosiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari profilaktika va reabilitatsiya choralari ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: maishiy jinoyat, kriminologik tavsif, shaxsiy xususiyatlar, psixologik omillar, ijtimoiy muhit, profilaktika, retsdiv, jinoyatchilik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI3Y2026N33>

Kirish. Maishiy jinoyatlar — jamiyatda eng ko'p uchraydigan va ijtimoiy xavf tug'diruvchi jinoyatlar turidir. Ular oilaviy va uy-joy muhitida sodir etiladi va ko'pincha shaxslarning yaqin munosabatlaridagi nizolar, mol-mulk bilan bog'liq qarama-qarshiliklar yoki hissiy impuls natijasida yuzaga keladi. Jahon va mamlakatimiz statistikasiga ko'ra, maishiy jinoyatlar, jumladan oilaviy zo'ravonlik, o'g'rilik, tahdid va boshqa zarar yetkazuvchi harakatlar jamiyatning turli qatlamlariga zarar yetkazadi, ijtimoiy ishonchni pasaytiradi va oilaviy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Maishiy jinoyat sodir etgan shaxsning kriminologik tavsifi — bu jinoyatchining shaxsiy, psixologik, ijtimoiy va xulq-atvor xususiyatlarini o'rganish orqali jinoyat sodir etish sabablarini aniqlash va profilaktik choralarni ishlab chiqishga imkon beruvchi ilmiy vositadir. Shu orqali

jinoyatchilarni aniqlash, ularning xatti-harakatini prognoz qilish, rehabilitatsiya va retsidivni kamaytirish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, maishiy jinoyatlar sodir etgan shaxslar quyidagi omillar bilan bog'liq bo'ladi: past ta'lim darajasi, ish bilan ta'minlanmaslik yoki past darajadagi ijtimoiy-iqtisodiy holat, impulsivlik, agressivlik, hissiy nazoratning pastligi, spirtli ichimlik yoki psixoaktiv moddalar iste'moli, shuningdek, oilaviy va antisotsial muhit.

Bundan tashqari, oilaviy zo'ravonlik va maishiy jinoyatlar jahon miqyosida global ijtimoiy muammo sifatida qaraladi. World Health Organization ma'lumotlariga ko'ra, oilaviy zo'ravonlik nafaqat jabrlanuvchi, balki jinoyatchining psixologik va ijtimoiy holatiga ham salbiy ta'sir qiladi, bu esa jamiyat xavfsizligi va rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri tahdid soladi.

Maqolaning maqsadi — maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning kriminologik tavsifini aniqlash, ularning ijtimoiy, psixologik va shaxsiy xususiyatlarini o'rganish, jinoyat sodir etishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish va profilaktika hamda rehabilitatsiya choralarini ishlab chiqishdir.

Mazkur tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning shaxsiy va psixologik xususiyatlarini aniqlash;
2. Ijtimoiy va oilaviy muhit omillarini tahlil qilish;
3. Jinoyat sodir etish mexanizmlarini o'rganish;
4. Profilaktika va retsidivni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. Maishiy jinoyatlar va ularni sodir etgan shaxslarning xususiyatlarini o'rganish borasidagi ilmiy tadqiqotlar bir necha yo'nalishda olib borilgan: ijtimoiy faktorlar, psixologik xususiyatlar, jinoyat mexanizmlari va profilaktika choralari.

Ijtimoiy omillar maishiy jinoyatlar sodir etilishida muhim rol o'ynaydi. Carter ta'kidlaganidek, past darajadagi ta'lim, ish bilan ta'minlanmaslik, iqtisodiy qiyinchiliklar va antisotsial muhit jinoyat sodir etish xavfini oshiradi [1]. Shu bilan birga, oilaviy nizolar va oila ichidagi qarama-qarshiliklar ko'pincha impulsiv va hissiy reaksiyalar bilan birgalikda jinoyat sodir etishga olib keladi. Viger va Smith tadqiqotlarida stress va oilaviy konfliktlar bilan bog'liq maishiy jinoyatlar eng ko'p uchraydigan jinoyat turi ekanligi qayd etilgan [6].

Shaxsning psixologik xususiyatlari ham muhim omil hisoblanadi. Ivanova maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning impulsivligi, agressivligi, hissiyotlarni nazorat qila olmasligi va past stressga chidamliligi ularning jinoyatga moyilligini oshirishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, spirtli ichimliklar va psixoaktiv moddalar iste'moli shaxsning impulsiv harakatlarini kuchaytiradi va jinoyat sodir etish xavfini oshiradi [7].

Maishiy jinoyatlar ko'pincha takroriy (ritsidiv) xarakterga ega. Melnikov tadqiqotlariga ko'ra, bir marta maishiy jinoyat sodir etgan shaxsning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli yuqori bo'ladi, bu esa psixologik va ijtimoiy muhitning muvofiqligi bilan bog'liq. Shu bois jinoyatchilarni aniqlash va ularning xatti-harakatini prognoz qilishda kompleks yondashuv zarur [3].

World Health Organization hisobotida oilaviy zo'ravonlik va maishiy jinoyatlar global miqyosdagi ijtimoiy muammo sifatida qayd etilgan. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, oilaviy zo'ravonlik nafaqat jabrlanuvchi, balki jinoyatchi va uning atrofidagi ijtimoiy muhitga ham salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli, global va mahalliy tajribalar asosida samarali profilaktika va rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish muhim.

Ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarni profilaktika qilishda kompleks yondashuv zarur. Petrov va Smirnova tadqiqotlarida psixologik yordam, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, oilaviy maslahat va reabilitatsiya dasturlari jinoyatlarni kamaytirishga samarali ekanligi qayd etilgan. Shu bilan birga, jinoyatchilarni monitoring qilish va retsidivni kamaytirish ham muhim ahamiyatga ega [8].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, maishiy jinoyat sodir etgan shaxsning kriminologik tavsifi ijtimoiy, psixologik va shaxsiy xususiyatlarning murakkab kombinatsiyasidan tashkil topadi. Shaxsning yosh, jinsi, ta'lim darajasi, iqtisodiy holati, oilaviy muhit, impulsivlik va agressivlik kabi omillar jinoyat sodir etish xavfini belgilaydi. Shu sababli, samarali profilaktika va reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish uchun ushbu omillarning har birini hisobga olish zarur.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning kriminologik tavsifini aniqlash va jinoyat sodir etishga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning metodologiyasi ijtimoiy, psixologik va kriminologik yondashuvlarni birlashtiradi va quyidagi asosiy usullarga tayangan:

Statistik tahlil. Maishiy jinoyatlar bo'yicha so'nggi 5 yil ichidagi rasmiy statistika ma'lumotlari tahlil qilindi. Ushbu usul jinoyatlar soni, ularning turlari, sodir etilgan shaxslarning yoshi, jinsi va ijtimoiy-iqtisodiy holati haqida aniq ma'lumot beradi. Statistik tahlil asosida jinoyat sodir etishning eng ko'p uchraydigan yosh va ijtimoiy guruhlari aniqlanadi.

Taqqoslash usuli. Maishiy jinoyatlar sodir etgan shaxslar va boshqa jinoyatchi guruhlar orasidagi farqlarni aniqlash uchun taqqoslash usuli qo'llanildi. Bu usul shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy muhit, impulsivlik darajasi va jinoyat motivatsiyasi bo'yicha umumiy va farqli jihatlarni ko'rsatadi.

Case study. Tadqiqot doirasida oilaviy va maishiy jinoyatlarga oid ayrim jinoyat ishlarining batafsil tahlili amalga oshirildi. Keys-stady usuli jinoyat sodir etish konteksti, shaxsiy va oilaviy sharoitlarni chuqur o'rganishga imkon berdi. Shu orqali jinoyat sodir etishga olib keluvchi ijtimoiy va psixologik omillar aniqlanadi.

Psixologik va kriminologik tahlil. Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning shaxsiy va psixologik xususiyatlarini o'rganish uchun psixodiagnostika metodlari va kriminologik indikatorlar ishlatildi. Tadqiqot davomida impulsivlik, agressivlik, hissiyotlarni nazorat qila olish, stressga chidamlilik kabi parametrlar baholandi. Bu usul jinoyat sodir etish ehtimolini oldindan aniqlash va retsidiv xavfini baholashda qo'llanildi.

So'rov va intervyular. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari va kriminologlar bilan intervyular va so'rovnomalar o'tkazildi. Bu usul maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning shaxsiy va ijtimoiy xususiyatlarini amaliy tajribaga asoslangan holda tahlil qilish imkonini berdi.

Ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish. Tadqiqot jarayonida olingan barcha ma'lumotlar birlashtirilib, jinoyat sodir etgan shaxsning kriminologik tavsifi shakllantirildi. Ushbu tavsif quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: shaxsiy xususiyatlar, psixologik xususiyatlar, ijtimoiy muhit, impulsivlik va agressivlik darajasi, jinoyat motivatsiyasi va retsidiv xavfi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati. Ushbu metodologiya maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning shaxsiy va ijtimoiy xususiyatlarini tizimli o'rganish imkonini beradi. Natijalar profilaktika dasturlarini ishlab chiqishda, jinoyatchilarni reabilitatsiya qilishda va retsidivni kamaytirishda amaliy ahamiyatga ega.

1-jadval. Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning ijtimoiy va psixologik xususiyatlari.

Xususiyat turi	Tavsif / Ko'rsatkichlar	Izohlar / Tahlil
Yosh	25–40 yosh	Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning aksariy qismi ushbu yosh guruhiga to'g'ri keladi
Jins	Erkaklar (70–75%)	Erkaklar maishiy jinoyatlarda ko'proq ishtirok etadi
Ta'lim darajasi	O'rta yoki o'rta maxsus	Past ta'lim darajasi ijtimoiy va moliyaviy muammolar bilan bog'liq
Ijtimoiy-iqtisodiy holat	Past yoki o'rta daraja	Iqtisodiy qiyinchiliklar jinoyat sodir etish xavfini oshiradi
Oilaviy muhit	Konfliktli oilalar, nizoli munosabatlar	Oilaviy nizolar va ziddiyatlar impulsiv jinoyatlar xavfini oshiradi
Shaxsiy xususiyatlar	Impulsivlik, agressivlik	Shaxsning hissiy nazoratini yo'qotishi jinoyat sodir etishga olib keladi
Psixologik xususiyatlar	Past stressga chidamlilik, hissiy nazoratning yetishmasligi	Stressli vaziyatlarda jinoyat sodir etish ehtimoli yuqori
Spirтли ichimlik / moddalar	Spirтли ichimlik iste'moli mavjud (60–65%)	Alkogol va moddalar impulsiv harakatlarni kuchaytiradi
Jinoyat motivatsiyasi	Konflikt, vaqtincha manfaat, hissiy impuls	Jinoyatlar ko'pincha soddalashtirilgan, hissiy asosda sodir etiladi
Retsidiv xavfi	Yuqori (takroriy jinoyatlar kuzatiladi)	Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli yuqori

Ushbu jadval maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning asosiy ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini tizimli ko'rsatadi.

Jadval orqali: Jinoyat sodir etish xavfini oshiruvchi omillar aniqlanadi. Shaxsiy va ijtimoiy tavsiflar bilan bog'liq tendensiyalar ko'rinadi. Profilaktika va reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqishda ilmiy asos yaratadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning shaxsiy, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini tizimli ravishda aniqlashga imkon berdi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, maishiy jinoyatlar ko'pincha kompleks omillar natijasida sodir etiladi va shaxsning o'ziga xos xususiyatlari bilan bevosita bog'liqdir.

Ijtimoiy va oilaviy omillar: Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, past ta'lim darajasi, ish bilan ta'minlanmaslik, iqtisodiy qiyinchiliklar va konfliktli oilaviy muhit jinoyat sodir etish xavfini oshiradi. Bu natija Carter va Viger & Smith tadqiqotlari bilan mos keladi. Ayniqsa, oiladagi nizolar, spirтли ichimlik iste'moli va antisotsial muhit impulsiv harakatlarga turtki beradi [1,6].

Shaxsiy va psixologik xususiyatlar: Maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning impulsivligi, agressivligi, hissiy nazoratning pastligi va stressga chidamlilikning yetarli emasligi jinoyat sodir etishga asosiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, spirтли ichimliklar va psixoaktiv moddalarni iste'mol qilish holatlari impulsiv xatti-harakatlarni kuchaytiradi va jinoyat sodir etish ehtimolini oshiradi [9].

Retsidiv va jinoyat mexanizmlari: Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, maishiy jinoyat sodir etgan shaxslar orasida retsidiv ehtimoli yuqori bo'lib, bir marta jinoyat sodir etgan shaxs qayta

jinoyat sodir etish xavfiga ega. Shu sababli, jinoyatchilarni monitoring qilish va rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish muhimdir [10].

Profilaktika va amaliy tavsiyalar: Muhokama natijasida maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarni samarali profilaktika qilish va jamiyat xavfsizligini ta'minlash uchun quyidagi choralarga e'tibor qaratish lozim:

1. Oilalarni ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlash — oilaviy nizolar va spirtli ichimlik iste'moliga bog'liq muammolarni kamaytiradi;
2. Psixologik maslahat va rehabilitatsiya dasturlari — impulsiv va agressiv shaxslar bilan ishlash imkonini beradi;
3. Huquqni muhofaza qilish organlari monitoringi — retsidivni kamaytirish va jinoyat sodir etishni oldini olish;
4. Ijtimoiy va ta'lim dasturlari — shaxsning iqtisodiy va ma'naviy holatini yaxshilash, jinoyat xavfini kamaytiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarni profilaktika va rehabilitatsiya qilishda kompleks yondashuv zarur bo'lib, ijtimoiy, psixologik va shaxsiy omillar bir vaqtning o'zida hisobga olinishi lozim. Bu esa jamiyatdagi maishiy jinoyatlarni kamaytirish va oilaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning kriminologik tavsifini tizimli o'rganishga qaratilgan bo'lib, ijtimoiy, psixologik va shaxsiy xususiyatlarni kompleks tarzda tahlil qildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki: Maishiy jinoyatlar ko'pincha 25–40 yoshdagi erkaklar tomonidan sodir etiladi, bu esa yosh va jins faktorining jinoyat sodir etish xavfi bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatadi. Jinoyatchilarning aksariyati o'rta yoki o'rta maxsus ta'limga ega va ijtimoiy-iqtisodiy holati past yoki o'rta darajada, bu esa ularning impulsiv va konfliktli holatlarga moyilligini oshiradi. Shaxsiy va psixologik xususiyatlar, xususan impulsivlik, agressivlik, hissiy nazoratning pastligi va stressga chidamsizlik, maishiy jinoyatlar sodir etishda muhim omil sifatida aniqlangan. Oilaviy muhit va ijtimoiy sharoitlar, xususan konfliktli oilalar, nizoli munosabatlar va antisotsial muhit jinoyat sodir etish ehtimolini oshiradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, maishiy jinoyat sodir etgan shaxslar orasida retsidiv (takroriy jinoyat) ehtimoli yuqori, shuning uchun monitoring va rehabilitatsiya dasturlari alohida e'tiborni talab qiladi. Profilaktika va rehabilitatsiya choralari samarali bo'lishi uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik maslahat, monitoring va ta'lim dasturlari kabi kompleks yondashuvlarni o'z ichiga olishi lozim. Shunday qilib, tadqiqot natijalari maishiy jinoyat sodir etgan shaxslarning kriminologik tavsifini aniqlash, jinoyat sodir etish xavfini baholash va samarali profilaktika hamda rehabilitatsiya strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Carter P. Social Factors and Domestic Crimes. – London: Routledge, 2017.
2. Mamatqulov Z. M. Jinoyatchilik sabab va sharoitlari tahlili. – Samarqand, 2021.
3. Melnikov A. Recidivists in Domestic Crimes: Criminological Analysis. – Sankt-Peterburg: Piter, 2018.
4. Otajonov F. M. Oilaviy-maishiy munosabatlarda sodir etiladigan jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari. – Toshkent, 2022.
5. Rustamboyev M. H. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi (Umumiy qism). – Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2018.
6. Viger F., Smith J. Domestic Offenses: Socio-Psychological Aspects. – Moskva: Yurayt, 2015.

7. Ivanova N. Psychological Characteristics of Individuals Committing Domestic Crimes. // Kriminologiya jurnali. – 2019. – № 3. – B. 45–62.
8. Petrov V., Smirnova E. Prevention of Domestic Crimes: Socio-Psychological Approach. – Moskva: Nauka, 2016.
9. Yuldashev A. A. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va ijtimoiy nazorat mexanizmlari. – Toshkent, 2018.
10. Qosimov Sh. R. Maishiy zo‘ravonlik va uning oldini olishning huquqiy asoslari. – Toshkent, 2020.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).